

Sara Lidman: Till klagans lov

Talare

Sara Lidman
Författare

Datum

14 maj 1956

Plats

Uppsala

Omständigheter

Manuskript till vårtal "Till klagans lov" i Uppsala 1956, publicerat i MT 14/5 1956. Ur Sara Lidman-arkivet på Umeå universitetsbibliotek.

Ingen kommer på den iden att förebrå flyttfågeln hans flykt. Alla böjer sig för hans hemliga vetskap om varma land som styr hans vingar. Hans flykt är en bekännelse till de goda villkoren, som han vet är de rätta för honom, till och med innan han upplevt dem. Som en sådan bekännelse måste människans klagan få vara till.

Låt oss inte stäcka den klagan som är på livets sida, den som är brinnande medveten om huru sällan och kortvarigt stoftet kläder sig i mänskohamn. Gråterskorna i det gamla Israel – inte förgyllde de död och undergång. Med sin klagan lovsjüng de levandet, förhärligade människans tid ovan gräset. Med sin jämmer sörjde de åt den döde, som inte längre fick gå på marken, tala med vänner och kyssas.

Det finns i negeroperan Porgy and Bess en dödsklagan, en besvärjelseramsa där döden fördöms som en svartsjuk rival.

Oh död, har du ingen skam, ingen skam,

du har fört bort denna ljuva man, denna ljuva man,

oh död har du ingen skam!

Du har lämnat denna kvinna allena, allena,

Oh död har du ingen skam!

Här talas inte om dödens hemlighetsfulla mening, om något inneboende gott i

smärta och övergivelse. Det är livet samman med en levande älskad som är det goda. Döden är obeveklig men protesten har ändå meing.

Ja det är klagan som uppror vi måste sända ut och lyssna till – även inför makter som aldrig ger rätt.

Men många makter är bevekliga. Låt oss inte säga att jorden är hopplöst ond och ägna oss åt trötta tydningar. Låt oss bråka om dess dåliga sidor i en stadig förvissning att den kan förbättras. Låt oss klaga med tilltro!

Må alla svältande i världen bestorma oss med sin nöd tills vi mätta finner på ett annat reaktionssätt än att kalla dem ödmjuka och pittoreska. Om vi själva gläder oss åt att äta och att mata små barn måste vi tro att det gäller alla människor. Vi borde älska livets goda så mycket att vi verkligen unnade det åt alla människor. Vi behöver nödens klagan som upplysning så länge vi inte tror att fattigdomen är ful och lidandet meningslöst. Vi behöver klagan som bevakare och försvarare av hälsa och välstånd.

Om brödet är det viktigaste är det ändå inte det hela. Det sipprar ut en klagan från fabriksmurarna. Den handlar om själen. Alltför ofta bemöts den klagan av ett moraliserande: tänk på Indiens svältande miljoner och var glad åt din packade matbox. Nu gäller det bara att se till att de underutvecklade länderna får en industri så att de kan försörja sin befolkning.

Indierns högt berömda ro skall inte dras fram som något alternativ – den är säkert underbar där den finns men förbehållen så få människor. Det stora flertalet indier som hungrar har inte ro varken till kropp eller själ.

Nej visst måste dessa länder få del av tekniken. Det är inte dess spridning vi ska klanka på men kanske dess inre utveckling. Fördöm inte maskinerna men klaga på dem – tills konstruktörerna förbättrar dem.

Det talas så mycket om de ömtåliga, om samhällets skyldigheter att slå vakt om dem och bereda dem lämpliga villkor. Gäller det inte snarare att värna om det ömtåliga inom varje människa än att kringgärda en kast av idel själsfina.

Det kära slagordet rätt man på rätt plats borde också innebära en prövning av somliga yrken huruvida de är rätta platser för någon människa.

Måste maskinerna beröva arbetet all mening och fascination? Hur ska de som står på durrande fabriksbänk i ett helvetiskt larm med några få handgrepp som daglig syssla kunna anse att de hamnat på rätt plats i livet?

Psykiatriker utbildas för att ta hand om sådana som kollapsar av hets eller leda i vidriga arbeten. Om en sådan trasad arbetare blivit någorlunda hopplappad på någon anstalt och skall ut i förvärvsarbetet igen heter det oftast att han måste byta yrke – han är för ömtålig för fabriken eller postgirot.

Och det är ju bra för den enda. Men hur går det för de övriga 99, de tålmodigt upprätta? Om monotonin stäcker deras finaste känslspröt, vilken glädje kan de då uppsöka under fritiden?

Det kan ju hända att den kollapsande arbetaren reagerat som en ovanligt frisk människa inför ett sjukt arbete. Bör man då inte lägga ner den största omsorg på att bota arbetet. Själva arbetet.

Det slösas med begåvningarna – samhället kan inte undvara begåvningar! heter det. Men alla människor måste väl vara outhärliga – för sig själva och för samhället.

Det finns ett begåvningsraseri som vi verkligen borde se upp med. Man talar om intelligenskvoter som ett slags börsnoteringar – det gäller för samhället att investera utbildning efter IQ.

Det är ett kränkande tal för alla parter, men särskilt mot dem som inte består någon utbildning.

De nyfödda barnen nar oftast en underbar värdighet i sina ansikten, en enkel, alldeles självklar tillit till världen, att de är godtagna och har rätt att vara till. Måste vi mäta och taxera och dela upp så kallt att denna värdighet löses upp i kryperi eller hårdnar till högmod?

De som får högre utbildning kan tala om tentamenshets och penningbekymmer. Men de förskonas från de trista arbetena, de är samhällets gunstlingar. Borde det inte vara lika angeläget för ett kultursamhälle att befria de mekaniska arbetena från den tristess, som förnedrar och förödmjucar de

människor som hänvisats till dem.

Så många av de tillvaratagna begåvningarna utbildas till att ta vara på begåvningar, konstruera nya rattlås, framställa dåliga filmer eller kritisera pöbeln som går på dåliga filmer. Kunde inte några av dessa i stället få använda sitt matematiska kunnande och sin medmänskliga fantasi till att förbättra maskinerna?

Löpande bandets kvinnor och män – överrösta maskindånet med er klagan, jämra er tills teknikerna måste flytta blicken ett tag från produktionsökningen till er själva. Klaga tills de tillvaratagna begåvningarna får syn på era spillda själar! Klaga tills alla vi som lever högt på maskinkulturens produkter hittar på någon meningsfullare gengåva än en grammofonskiva klockan tre och förmaningar om tålmod och tacksamhet.

Det finns ett sätt att avfärda det svåra och onda med ljumt tröstande "de ä som de ä de" eller ett suckande "det här livet är inget vidare". Som om människan hade tusen år på sig och inte behövde ta den första mansåldern så allvarligt!

Denna likgiltiga kverulans vill aldrig upp sitt självgoda håll. Den vill ingenting annat än gnället, den är alldeles vanvördig mot livet.

Det är inte flykten som är målet för lärkan utan det varma landet. Den rena klagan vill inte sig själv, den är en sång om det frånvarande goda, en hänförelse av jublets art.

Någon gång kan den ha egenvärde. Det är när den försöker uttrycka vår innersta längtan, den som gäller det orimliga, förbi hunger och mättnad, förbi alla jordiska önskningar. Det är inte en upprorets utan en bristens klagan, den försagdaste av böner.

Allt för glädjens skull, den härliga, under solen.

Våren och himmelens vindar säger oss att människan är född till glädje. Skulle hon svika den genom att tigande böja sig under onda villkor?

Därför att varje människa är en sådan sällsynthet måste vi ha rätt att skria och väsnas under himlen med vårt människoskap den tid som förunnats oss. Och

besjunga det varma landet när det är här och nu.

Lärkan är tillbaka – med näbben full av jubel.

Taggar

1950-tal, 1956, Agitation, Arbetarrörelsen, Facklig kamp, Kvinna

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/sara-lidman-till-klagans-lov>